

2. Павліченко Є. О. Компоненти формування національної ідентичності: візуальний аспект. *Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні* : матеріали II Всеукр. наук.- практ. конф., м. Київ, 23-24 берез. С. 296–300.
3. Aftanazy R. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 5, *Ziemie ruskie Korony* : Województwo wołyńskie. Warszawa, 1994.



МАЗУРЕНКО Людмила Іванівна,
старший викладач кафедри психології
та соціально-гуманітарних дисциплін
факультету лідерства Інституту
Військово-Морських Сил
Національного університету
«Одеська морська академія»,
кандидат політичних наук

ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У контексті російсько-української війни в українському суспільстві відбулося чітке оформлення поглядів щодо національної ідентичності. Філософська оптика дослідження цього феномену дає змогу проникнути в його сутнісні смислові пласти, виокремити базові цінності та засадничі принципи, що формують основу національного самоусвідомлення та способу його вираження.

Наукові публікації останніх років фіксують посилену увагу до проблематики ідентичності, зокрема національної, причому її інтерпретації змінюються в залежності від історичної доби. Дослідники часто звертаються до класичних концепцій, а також вивчають метаморфози цього явища під тиском історичних обставин, політичних рішень та соціокультурних змін, серед яких і сили глобалізації.

В умовах війни питання ідентичності набуло критичної ваги, що інтенсифікувало наукову розробку цієї теми. У працях аналізуються її витоки, сучасні риси та вплив воєнних реалій на різні складові української ідентичності, такі як національна свідомість та громадянська активність. Синтез історичного, філософського, політологічного та соціологічного підходів забезпечує всебічне розуміння цієї складної та мінливої категорії, особливо перед лицем сучасних випробувань для України.

Філософські аспекти української ідентичності утворюють складний предмет вивчення, що охоплює питання культури та політики. Саме філософія пропонує концептуальний інструментарій для осмислення природи української нації, її духовних основ і ціннісних орієнтирів [1, с. 19].

У епоху глобалізації та активного міжкультурного діалогу збереження та розвиток національної самобутності стає особливо важливим. Ключовим її компонентом виступає національна аксіологія – сформована історично система цінностей, що визначає духовні орієнтири, норми поведінки та ідеали певної нації. Осмислення та становлення цієї системи тісно пов'язане з філософською думкою, яка дає методологію для аналізу цінностей, їхньої сутності, ієрархії та ролі в суспільстві. Духовні цінності, як фундамент людського існування, зв'язують філософські концепції з національною ціннісною свідомістю, демонструючи взаємозалежність культурних і політичних факторів.

Філософська думка має вирішальне значення для кристалізації та розуміння національної ідентичності. Вона створює понятійну основу для осмислення суті нації, її історичного досвіду, культурної унікальності та майбутніх перспектив. Українська філософська традиція, що розвивалася в непростих умовах, втілює багатовікове прагнення до самовизначення, пошуку власного шляху в історії та світовій культурі. Ключовим завданням цього дискурсу є рефлексія над екзистенційними питаннями буття українського народу, його духовності та ментальності. Для розкриття внутрішніх мотивацій та ціннісних орієнтирів українців важливо дослідження таких понять, як свобода, гідність, справедливість, соборність. Філософський підхід дозволяє виявити усталені архетипи та культурні коди, що успадковуються та формують національний характер.

Філософсько-політологічна думка значно впливає на формування зовнішньополітичного курсу України та її міжнародного позиціонування. Вона зосереджена на визначенні національних інтересів, стратегічних цілей, принципів зовнішньої політики та ролі держави в глобальній системі безпеки [2, с. 4]. У період російської агресії на перший план виходить філософське осмислення суверенітету, територіальної цілісності, національної та міжнародної безпеки.

Такий аналіз допомагає зрозуміти глибинні причини російсько-української війни, аргументувати потребу захисту національних інтересів та намітити шляхи до відновлення миру. Усвідомлення філософських основ української ідентичності є критично важливим для побудови ефективної міжнародної стратегії та залучення підтримки світової спільноти. Ці основи ґрунтуються на ключових світоглядних категоріях, серед яких центральне місце посідає прагнення до свободи як одна з визначальних рис національного характеру.

Історичний шлях України – боротьба за незалежність, козацькі традиції, трагедії імперського та радянського періодів, що супроводжувалися «небаченим за цинізмом геноцидом нації шляхом репресій, голодоморів та асиміляції, послідовною її дискредитацією» [3, с. 6] – свідчать про глибоке бажання народу самому творити свою долю. Філософське трактування свободи як права на самовизначення та відповідальність лежить в основі політичних запитів українського суспільства. Не менш важливою цінністю є

гідність, що проявляється у повазі до себе та інших народів, культур і держав [4, с. 11].

Безсумнівно, українська ідентичність – це складний і динамічний феномен, на який впливали тривалі періоди бездержавності, геополітичне положення та взаємодія з різноманітними культурними й політичними силами. Війна різко загострила питання національного самовизначення, перетворивши його на ключовий фактор консолідації суспільства у протистоянні агресії.

Дослідження еволюції уявлень про українську ідентичність – від ідей М. Грушевського до сучасних соціологічних опитувань – показує зміну акцентів у критеріях самоідентифікації. Якщо на початку ХХ століття переважало бачення політичної нації, відкритої для всіх прихильників української ідеї, то сьогодні зростає роль етнокультурних факторів, зокрема мови та традицій. Водночас громадянська ідентичність не втрачає значення, особливо в умовах спільної боротьби за свободу.

Філософська рефлексія критично важлива для формування національної аксіології та розкриття базових цінностей українців. Прагнення до свободи та гідності, що пронизує історію від боротьби за незалежність до Революції Гідності, є фундаментальною характеристикою національного духу. Ці орієнтири важливі не тільки для внутрішньої єдності, але й для визначення зовнішньополітичних пріоритетів України.

Культурологічне прочитання спадщини Григорія Сковороди та Лесі Українки дає змогу виокремити ключові архетипи українського менталітету. Сердечність філософії Сковороди відбиває емоційність і інтуїтивність національного світосприйняття, а концепція «сродної праці» – прагнення до внутрішньої свободи та самореалізації. Драма «Бояриня» Лесі Українки висвітлює відмінності між українським і російським світоглядами, розкриваючи конфлікт цінностей та культур, що дозволяє глибше зрозуміти витоки сучасної російської агресії.

Політологічний вимір наголошує на значущості філософського осмислення ідентичності для вироблення зовнішньої політики та гарантування міжнародної безпеки України. Чітке розуміння власних цінностей, історичного досвіду та національних інтересів служить підґрунтям для визначення стратегії та побудови партнерства. Російська агресія стала не лише трагедією, але й потужним каталізатором остаточного оформлення української ідентичності, посиливши відчуття єдності та усвідомлення власної унікальності.

Список використаних джерел

1. Лопачька Н. Нація, націоналізм та національна ідентичність: історіографічний аспект дослідження. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 2. С. 89-94. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.11>.
2. Про затвердження плану дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квіт. 2023 р. № 327-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2023-p#Text> (дата звернення: 04.02.2026).

3. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / за ред. Я. Калакури. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022.

4. Кривда Н. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни. 2024. 17 берез. URL: <https://www.identity.org.ua/nataliia-kryvda-chomu-vazhlyvo-hovorytypro-identychnist-v-umovakh-viiny>.



МАКОГОНЧУК Наталія Віталіївна,
доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
кандидат педагогічних наук, доцент
ЧЕРНЯВСЬКИЙ
Олександр Віталійович,
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з головних складових процесу становлення миру і стабільності в будь-якому суспільстві, а також у світі загалом, є проблема формування та існування національних і глобальних ідентичностей. Феномен ідентичності вказує на сприйняття безпеки та загроз через персоніфікацію себе та іншого. Інший становить загрозу або можливу причину невпевненості.

Вивчення національної ідентичності з точки зору безпеки зумовлене сучасними соціально-політичними реаліями, міжнародними конфліктами, кризами та війнами. Від усвідомлення населенням необхідності функціонування державних і міждержавних утворень, а також власного місця в них, значною мірою залежить архітектура національної та міжнародної безпеки. Значення національної ідентичності для безпеки сучасних держав не можна недооцінювати, оскільки саме від її характеру та змісту значною мірою залежить майбутнє держави, а також особливості розвитку суспільних відносин між різними соціальними, етнічними, політичними та релігійними групами населення.

Одним із перших наслідків ідентичності держав у конструктивістському сенсі для досліджень безпеки є подальше зміцнення вестфальських цінностей,